

Mikael Sundkvist

Trinitaarinen siirtymä Euhologionin päästörukouksen suomennoksessa

Kreikankielisessä *Euhologionissa* katumuksen mysteerion ns. päästörukouksessa rukoillaan Kristusta antamaan katuvalle synnit anteeksi. Rukous on kirjoitettu siten, että katuva puhutellaan toisessa persoonassa ja Jumalaan viitataan kolmannessa persoonassa toivetta ilmaisevassa verbi-muodossa (kreikassa käytetään aoristus optatiivia): ”Jumala ... antakoon anteeksi myös sinulle”, jne.

Sanalla ”Jumala” viitataan läpi rukouksen nimenomaan Poikaan, mikä käy ilmi seuraavasta suomennoksesta. Olen siinä muokannut suomenkielisessä *Euhologionissa* painettua versiota lähemmäksi kreikankielistä *Pienessä euhologionissa* olevaa tekstiä:

Jumala, joka profeetta Naatanin kautta antoi anteeksi syntinsä [τὰ ἴδια ἀμαρτήματα] tunnustaneelle Daavidille, ja kieltämistä katkerasti itkeneelle Pietarille [καὶ Πέτρῳ τὴν ἄρνησιν κλαύσαντι πικρῶς], ja hänen [so. ”Jumalan”] jalkojensa juuressa [ἐπὶ τοὺς αὐτοῦ πόδας] itkeneelle syntiselle naiselle, ja publikaanille ja tuhlaajapojalle, sama Jumala [αὐτὸς ὁ Θεὸς] antakoon anteeksi myös sinulle minun syntisen kautta kaiken, niin tässä kuin tulevassa ajassa, ja asettakoon sinut tuomituksi tulematta peljättävän istuimensa eteen. Sen tähden murehtimatta enää tunnustettuja rikkomuksia mene rauhaan.

Rukouksessa on vain yksi subjekti, ”Jumala”, jolla viitataan Poikaan; vain hänen jalkojensa juuressa itki kyseinen nainen (Luuk. 7:36-50). Sama Poika on ennen lihaksitulemistaan antanut anteeksi Daavidille (2. Sam. 13:13) ja sitten lihaksi tullessaan myös Pietarille (Luuk 22:31-32; Joh. 21:15-19) ja publikaanille (Matt 9:9-12; 10:3); oikeasti myös vertauksen tuhlaajapojalle, sillä siinä esiintyvä laupias isä vastaa Jeesusta itseään hänen vastaanottaessaan katuvia syntisiä; tuhlaajapojan vertaushan on Jeesuksen apologia toimin-

nastaaan fariseuksille (ks. Luuk. 15:1-3, 11-32). Myös ilmaisu ”peljättävä istuin” (φοβερόν βήμα) viittaa juuri Kristuksen valtaistuimeen/tuomioistuimeen (vrt. anomusektenian ”hyvää vastausta Kristuksen peljättävän tuomioistuimen [ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ] edessä”; 2. Kor 5:10).

Kun kreikankielisessä tekstissä viittaus ”Jumalaan” pysyy syntaktisesti samana läpi rukouksen, esiintyy suomenkielisen *Euhologionin* tekstissä sen sijaan kaksi jumalallista subjektia. Tämä käy selville jo heti suomennoksen alussa. Seuraavassa lainauksessa olen lihavoanut suomennokseen tulleet lisäykset:

Jumala, joka profeetta Naatanin kautta antoi anteeksi syntinsä tunnustaneelle Daavidille, katkerasti **Herransa** kieltämistä itkeneelle Pietarille, **Herran** jalkojen juuressa itkeneelle syntiselle naiselle, publikaanille ja tuhlaajapojalle.

Subjekti ”Jumala” näyttää tässä versiossa viittaavan Isään, joka antaa anteeksi sekä Daavidille että niille, jotka pyysivät Kristukselta anteeksi. Tuskin on ajateltavissa, että suomentajat olisivat sanalla ”Jumala” viittaneet Jumalaan yleensä, sillä siitähän seuraisi jonkinlainen sabelliolainen näkökulma. Sana ”Herra” viittaa selvästi Poikaan.

Kun lukee *Euhologionin* kreikankielistä rukousta vierekkäin sen suomennoksen kanssa, herää kysymys, mistä moinen muutos on tullut suomennokseen. Vastaus on löydettävissä suomennoksen loppupuolella olevasta lauseesta, joka ei löydy kreikankielisestä tekstistä: ”sovittakoon sinut pyhän Kirkkonsa kanssa ja yhdistäköön sinut siihen Kristuksessa Jeesuksessa”.

Tämä kokonaisen lauseen pituinen lisäys selittää osaltaan ensiksi mainitsemani korjaukset. Lisäys, jossa pyydetään rukouksen alussa mainittua ”Jumalaa” palauttamaan katuva henkilö kirkon yhteyteen ”Kristuksessa Jeesuksessa”, tuo suomennokseen selvästi kaksi subjektia. Samalla suomentajat pääsevät sanamukaisen käännöksen aiheuttamista vaikeuksista mitä tulee viittauksien epämääräisyyteen.¹

Kreikankielinen versio

Jumala, joka profeetta Naatanin kautta antoi anteeksi syntinsä [τὰ ἴδια ἀμαρτήματα] tunnustaneelle Daavidille, ja kieltämistä katkerasti itkeneelle Pietarille [καὶ Πέτρῳ τὴν ἄρνησιν κλαύσαντι πικρῶς], ja hänen [so. "Jumalan"] jalkojensa juuressa [ἐπὶ τοὺς αὐτοῦ πόδας] itkeneelle syntiselle naiselle, ja publikaanille ja tuhlaajajopalle, sama Jumala [αὐτὸς ὁ θεὸς] antakoon anteeksi myös sinulle minun syntisen kautta kaiken, niin tässä kuin tulevassa ajassa,

ja asettakoon sinut tuomitukseksi tulemat-
ta peljättävän istuimensa eteen. Sen tähden murehtimatta enää tunnustettuja rikkomuksia mene rauhaan.

Suomennoksen lisäys

sovittakoon sinut pyhän Kirkkonsa kanssa ja yhdistäköön sinut siihen Kristuksessa Jeesuksessa

Euhologionin suomennos

Jumala, joka profeetta Naatanin kautta antoi anteeksi syntinsä tunnustaneelle Daavidille, katkerasti **Herransa** kieltämistä itkeneelle Pietarille, **Herran** jalkojen juuressa itkeneelle syntiselle naiselle, publikaanille ja tuhlaajajopalle, antakoon anteeksi myös sinulle minun syntisen kautta kaiken niin tässä kuin tulevassa ajassa,

ja asettakoon sinut tuomitukseksi tulemat-
ta peljättävän istuimensa eteen. Sen tähden murehtimatta enää tunnustettuja rikkomuksia mene rauhaan.

Suomennokseen päätyntä lisäys on ilmeisesti otettu slaavinkielisestä katumuksen mysteerion kaavasta, joka monissa kohdin poikkeaa kreikankielisestä kaavasta. Slaavinkielisessä käsikirjassa esiintyy ennen sen omaa päästörukousta rukous, joka sisältää seuraava lause:

Примири и соедини его святей Твоей Церкви, о Христе Иисусе Господе нашем ("sovita hänet pyhän kirkkosi kanssa ja yhdistä hänet siihen Kristuksessa Jeesuksessa meidän Herrassamme").

Kyse on siis samasta lauseesta kuin suomenkieliseen päästörukoukseen on lisätty. Ainoa ero on, että suomennos on muuttanut subjektin kolmanteen persoonaan, jotta se sopisi yhteen kreikankielisen päästörukouksen kanssa. Kuten odotettua slaavinkielinen rukous on osoitettu Isälle. Se päättyy sanoilla с нимже Тебе подобает держава ... ("jonka [so. Kristuksen] kanssa sinulle kuuluu valta..."). Suomenkielisessä *Euhologionissakin* päästörukous on lisäyksen myötä saanut samanlaisen trinitaarisen rakenteen.

Jos tämä on lisäyksen todennäköinen alkuperä, kysymys lisäyksen motiivista on ainakin tämän kirjoittajalle tuntematon. *Euhologionin* käänsi kreikasta rovasti Johannes Seppälä, joka oma kertomansa mukaan käänsi vain kreikankielisen tekstin. Häneltä lisäys ei siis ole peräisin. Seppälän käänneohjeita muokkasivat silloinen Helsingin metropoliitta Johannes (1923-2010) sekä rovasti Aari Surakka (1909-1990). On mahdollista, että nämä kaksi ovat halunneet saada lisäyksen tuoman erityisen näkökulman mukaan suomenkieliseen kaavaan. Toisin sanoen, katumuksen mysteerion yhteys sovinnon tekemiseen kirkon kanssa. Ainakin rovasti Surakka oli oletettavasti tottunut käyttämään vuonna 1974 ilmestynyttä *Euhologionia* edeltävää vuonna 1908 painettua *Papin käsikirjaa*, jossa "Synnintunnustuksen toimitus" (s. 55-63) noudattaa slaavinkielistä kaavaa ja näin ollen sisältää mainitun rukouksen kyseisine lauseineen ("sovita hänet Pyhän seurakuntasi kanssa ja yhdistä hänet siihen Kristuksessa Jeesuksessa", s. 62).

Lauseen siirtäminen slaavinkielisestä kaavasta uuteen suomennokseen on todennäköisempi selitys kuin se, että Seppälän ehdotuksen muokkaajat olisivat tämän rukouksen kohdalla lähteneet liikkeelle toisenlaisesta kreikankielisestä pohjatekstistä. Ainakin vuonna 1862 Venetsiasa painettu *Suuri euhologion* sisältää päästörukouksen samassa muodossa kuin nykyinen kreikankielinen Pieni euhologion.

Suomenkielisessä *Euhologionissa* esiintyvä päästörukous on lisäyksenkin kanssa oikeaoppinen. "Jumala itse teki Kristuksessa sovinnon

maailman kanssa eikä lukenut ihmisille viaksi heidän rikkomuksiaan” (2. Kor. 5:19a; 1938 käännöksessä kirjallisempi: ”Jumala oli Kristuksessa ja sovitti maailman itsensä kanssa”). Mainittu slaavinkielinen päästörūkous nojaa tähän teologiassa keskeiseen ajatukseen. Sen sijaan voidaan kyseenalaistaa se, kuinka hyvin rukouksen uusi trinitaarinen rakenne sopii yhteen rukouksen käyttämien esimerkkien kanssa. Rukouksen evankeliumeista otettujen esimerkkien sanomahan on alkuperäisissä asia-yhteyksissä juuri siinä, että Kristuksella on valta antaa anteeksi. Uuden testamentin yksi keskeinen ajatus on se, että nimenomaan Kristus toimii ihmisten tuomarina (esim. Room. 2:16; 2. Kor. 5:10; 2. Tim. 4:1; Matt. 16:27; Joh. 5:22). Näin myös nikealais-konstantinopolilaisessa uskontunnustuksessa. Päästörūkouksen suomennoksessa paino siirtyy sen sijaan Isälle, jolle osoitetaan myös valtaistuinta ilmeisesti tuomiotehtävää varten.

Päästörūkouksen muunnosta ei näin ollen voida pitää onnistuneena. Uusi trinitaarinen rakenne ei tee oikeutta alkuperäisessä rukouksessa esiintyvälle Kristus-keskeisyydelle, jota käytetyt esimerkit evankeliumeista haluavat tuoda esille. Myös psykologis-pastoraalisesta näkökulmasta on todettava, että kreikankielisen päästörūkouksen tarjoama ajatuksellinen yhteys evankeliumissa kuvatun ja meneillään olevassa katumuksen mysteeriossa toimivan Kristuksen välillä hämärtyy suomennoksessa. On tietysti myös hieman hämmäntävää, että tällainen muunnos on ylipäättänsä hyväksytty. Euhologionin arkkipiispa Paavalin ja metropoliitta Johanneksen allekirjoitetussa esipuheessa todetaan, että ”olemme velvoitetut seuramaan tunnollisesti ja huolella alkutekstien sanomaa ja järjestystä”. Siinä todetaan myös, että ”aivan täydelliseen johdonmukaisuuteen ei historiallisista syistä nytkään ole pyritty”. Mitkä ”historialliset syyt” lienevät olleet päästörūkouksen lisäyksen takana?

Lähteet

Euhologion to mega. Venetsia, 1862.

Euhologion. Pyhien toimitusten käsikirja. Jyväskylä, 1974.

Mikron euhologion. Apostolike Diakonia tes Ekklesias tes Ellados, 1988.

Papin käsikirja. Sortavala, 1908.

Piironen, Petri, *Ortodoksinen julkaisutoiminta 1780-1980*. Joensuu, 1991.

Seppälä, Johannes, sähköpostikeskustelu Mikael Sundkvistin kanssa 17.-19.6.2013.

Trebnik. Moskova, 1995.

Trebnik [bolsjoj]. Moskova, 1884.

Viitteet

- ¹ ”Jumala, joka profeetta Naatanin kautta antoi anteeksi ... kieltämistä katkerasti itkeneelle Pietarille, ja hänen [kenen?] jalkojensa juuressa itkeneelle syntiselle naiselle” tai ”kieltämistä katkerasti itkeneelle Pietarille, ja jalkojensa [so. omen?] juuressa itkeneelle syntiselle naiselle”.

UUTTA TUTKIMUSTA

Ortodoksinen nainen ekumenian haasteena

Eeva Raunistola-Juutinen, *Äiti ja nunna. Kirkkojen maailmanneuvoston naisten vuosikymmenen ortodoksiset naiskuvat*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities, and Theology No 35. Joensuu 2012.*

Keskustelu naisten asemasta eri kirkkokunnissa on voimistunut erityisesti 1970-luvulta alkaen suurelta osalta naisliikkeen toiminnan tuloksena. Tällöin alettiin Kirkkojen maailmanneuvoston (KMN) aloitteesta ja tukemana järjestää kokouksia, joissa tätä asiaa käsiteltiin. Vähitellen myös ortodoksinen kirkko, aluksi KMN:n tuella ja sittemmin myös itsenäisesti, on ryhtynyt järjestämään kokouksia, joissa on käsitelty naisen asemaa. KMN:n järjestämä naisten ekumeeninen vuosikymmen – Kirkot naisten tueksi – (*Ecumenical Decade of the Churches in Solidarity with Women*) 1988–1998 sai aikaan lopullisesti sen, että naisen asemaa koskevasta keskustelusta muodostui kiinteä osa ekumeenisen liikkeen toimintaa, jossa myös ortodoksisen kirkon on pitänyt kyetä vastaamaan sille esitettyihin kysymyksiin ja haasteisiin.

* Tutkimus on luettavissa Itä-Suomen yliopiston elektronisena julkaisuna osoitteessa: <http://epublications.uef.fi>